

ВЕЛИМИР ШЕЋЕРОВ¹
БОГДАН ЛУКИЋ²
АЛЕКСАНДАР ЂОРЂЕВИЋ³

ОБНОВА СЕЛА У ПРОСТОРНИМ ПЛАНОВИМА ОПШТИНА – ПРИМЕР ППО СУБОТИЦА

Сажетак: Просторни планови општина, враћени у законски оквир 2003. године и наметнути као обавеза израде за све локалне заједнице, својим карактером представљају стратешки документ који третира развој, организацију и заштиту читаве територије општине. Самим тим, постављен је основ за интегрално сагледавање и третирање и градских и сеоских насеља унутар локалног административног подручја. Данашња функција села у многоме је промењена у односу на традиционалну организацију и суштинску улогу коју су ова насеља имала у прошлости. Ово је пре свега последица интензивне деаграризације и индустријализације/урбанизације која је настала као резултат државне стратегије у другој половини 20. века. Овакви процеси су по правилу били болни за села остављајући овај простор депопулационим, са промењеном старосном структуром становништва и промењеним односом према пољопривреди, које је за последицу имало економску стагнацију, социјални угар и нејасну перспективу развоја. Зато је данас обнова ових подручја од прворазредног интереса за развој целокупне територије општине, равномерни унутаропштински и, шире, унутаррегионални и унутардржавни развој.

Кључне речи: просторни план општине, обнова села, развој, интегрално планирање, децентрализација

Abstract: Spatial plans of communities, returned to legal framework in 2003 and imposed as obligation for all local communities in Serbia, present a strategic document for development, organization and protection of the whole territory of the community. The base for integral observation and treatment of the urban and rural settlements, within the local administrative area, has been set thereby. The current function of villages has been significantly changed regarding traditional organization and the essential role, that they used to have in the past. First of all, it is a consequence of an intensive deagrization and industrialization/urbanization, as a result of official (state) strategy in the middle of the 20. century. As a rule, these processes were painful for villages, leaving them depopulated, with varied age structure of the population and with new relation to agriculture, which led to economic stagnation, social fallow and unclear development perspectives as a consequence. The reconstruction of these areas is, therefore, of enormous interest for development of the whole territory of a community, as well as even intra-communal and broader, intra-regional and intra-national development.

Key Words: Spatial Plan of Community, village renewal, development, integral planning, decentralization

Обнова и унапређење руралних подручја основна су претпоставка целокупног развоја одређене територије и општине као административног система у којем она делују и у којем оставрују своје активности. Интегрално посматрано равномерни развој општинског центра, са једне стране, у директној је вези са руралним залеђем, са друге. Сеоска насеља и њихови атари посебан су предмет интересовања у социолошком, економском и просторном смислу. Она су простор у којем се налазе

¹ Мр Велимир Шећеров, асистент, Географски факултет Универзитета у Београду

² Др Богдан Лукић, доцент, Географски факултет Универзитета у Београду

³ Александар Ђорђевић, асистент-приправник, Географски факултет Универзитета у Београду

Рад представља резултате истраживања пројекта 146010, који финансира Министарство науке Републике Србије

сеоска друштва или заједнице, уско повезане и радно и животно са околном природом. Данашња функција села у многоме је промењена у односу на традиционалну организацију и суштинску улогу коју су ова насеља имала у прошлости. Ово је пре свега последица интензивне деаграризације и индустријализације/урбанизације која је настала као резултат државне стратегије у другој половини 20. века. Овакви процеси су по правилу били болни за села остављајући овај простор депопулационим, са промењеном старосном структуром становништва и промењеним односом према пољопривреди, које је за последицу имало економску стагнацију, социјални угар и нејасну перспективу развоја. Усавршавање производње, одлазак од традиционалних занимања, привлачност градских центара и градског начина живота допринело је да се овај процес убрза. Посебан проблем имала су погранична подручја. Региони који се налазе уз границу у највећем броју случајева су трпели екстерне негативне утицаје сопственог положаја. Они су често места где се, из стратешких разлога, мање улагало у развој. Суспензија слободних активности довела је до заостајања читавог краја, док је близина границе (у неким периодима, тврде и ризичне границе) онемогућила потпуни економски просперитет.

Данашње планско третирање сеоских насеља и њихових атара Законом о планирању и изградњи (2003.) ослоњено је на планове: (а) који се директно раде за одређена села и (б) који третирају проблематику развоја села као саставни део ширег развоја одређене територије. Првој категорији припадају урбанистички планови: *план општег уређења и планови регулације (генералне и детаљане)* који дефинишу основне урбанистичке параметре и правила уређења и грађења на сеоском подручју (грађевинско подручје и атар). Другу групу чине планови вишег реда, почев од *генералних планова* који могу обухватити и села унутар своје границе, просторни планови општина, просторни планови подручја посебне намене, и у неким случајевима и регионални просторни планови (нпр. РППАП Београда, 2003.). Не улазећи у садржај осталих планова, у овом раду посебна пажња је посвећена просторним плановима општине као стратешким документима локалне самоуправе који би требало да изврше целокупну организацију територије општине интегрално сагледавајући проблеме градских и сеоских насеља. Замишљени као плански развојни основ за општине, ови просторни планови на директан начин разматрају и активирају сеоска подручја у контексту јединствене административне границе. Осим формирања центара заједнице села⁴, као облика локалне децентрализације и распореда делатности и коришћења земљишта, ППО је *de facto* једини плански документ који се бави организацијом свих сеоских насеља одређене општине у контексту њиховог заједничког развоја и узејамне, хоризонталне кооперације. Имајући у виду доминантно негативни положај села у данашњој Србији, основни предуслов њиховог развоја је њихова претходна обнова. У случају Суботице није реч о само о *класичним* селима, већ у неким случајевима насеља ван градског центра имају јасне обресе урбанитета и функција које, заједно са великим бројем становника, карактеришу мање градове. (Бајмок, Чантавир)

⁴ Центри заједнице села су сеоска насеља са израженим привлачним функцијама којима гравитирају околна села. Неопходност формирања овакве територијалне организације општине одсликана је у потреби растеређења централног градског насеља (центра општине) и преношења одређених функција на насеља нижег нивоа која би могла задовољити потребе суседних села (нпр. функције школства, здравства, одређених услужних делатности и др.)

Два су основна услова определила положај насеља на простору општине Суботица и то: природни услови и саобраћајни системи. Највећи број насеља, од укупно 19, се налази на плодном земљишту јужно од града Суботица док је мањи број северно на песковитом/лесном терену. Насеља су прилично ексцентрично постављена у односу на централно место, доминантно на плодним теренима у правцу Новог Сада, Сомбора или Сенте. Саобраћајним коридорима повезана, понека од њих се налазе на значајној удаљености од града. Веза између насеља јужног и северног дела Општине обавља се кроз Суботицу са којом су сва добро повезана или аутопутем према североисточним селима. Планираном изградњом У крака пута Е-75 биће направљена обилазница око града и остварити се бржа и ефектнија веза према Мађарској проласком кроз Келебију. У морфолошко-урбаном смислу села су претежно равничарског/збијеног типа, док је неколико разбијеног/панонског типа. У селима збијеног типа процес згушњавања се врши уз главне путне правце. Оваква села су често у конфликту са јавним саобраћајем, имају проблема са комуналним опремањем, одређивањем јасне границе насеља и формирањем центра села. Како општина Суботица не спада у ред сиромашних општина, има јасно и дубоко историјско залеђе и традицију добре организованости насеља, већина од наведених проблема са којим се срећу села збијеног типа овде не постоји у значајној мери. Насеља нису формирана стихијски већ у духу Аустро-угарске традиције, са јасном путном матрицом и добром организацијом атара. Временом иницијална организација постаје прилично аморфна, а са напретком индустријализације и лоцирањем крупних индустријских објеката у атарима насеља, потпуно мења облик производње и профила потребне радне снаге. Период економске транзиције који је у току и пропадање већине од споменутих гиганата, ради тога оставља видљиве последице и по становништво и по физичку структуру простора. Некадашња препознатљивост степске равнице са насељима као реперима у њој, естетски и функционално нарушену индустријским пејсажом, данас захтева обнову и прилагођавање целокупне територије Општине у потрази за сопственим идентитетом.

Слично централитету на Покрајинском нивоу и организација функционисања Општине постављена је тако да је град Суботица у односу на околна насеља исто што и Нови Сад у односу на друге градове у Војводини. Систем функционисања Општине је такав да је Град место стицања свих економских и фискалних токова из кога се врши даља/повратна дистрибуција прикупљених средстава по утврђеним правилима. Она најчешће не наилазе на одобравање становништва већ на захтеве за редифинисањем постојећег система организације Општине. Ово је последица система функционисања локалне самоуправе, али и недостатка хијерархијског односа међу самим селима, тј. непостојања центара заједнице села која би биле јачи партнер Суботици. Суботица, осим функционлно, и територијално домира северним делом Општине. Околна насеља постепено срastaју са Градом (Келебија, Палић) док она која се налазе са десне стране Аутопута немају изражени центар заједнице села већ му гравитирају. Са друге стране јужни део Општине (јужно у односу на Суботицу) има потенцијал и традицију некадашњих општина (у Бајмоку и Чантавиру) за формирање неколико центара који би окупили околна гравитирајућа насеља. Осим споменута два могућа је заједница села око Новог Жедника и Таванкута. Детаљно изучавање би требало да потврди потребу за оваквим организовањем али и да одреди централна места.

Данас у општини Суботица постоји 19 насеља. Свако од њих има специфичности и проблеме, али и идеје за унапређење сопствене ситуације. Неке правилности се могу уочити за одређене групе села, било да су географски слично

лоцирана, саобраћајно добро повезана или приближне величине и економске снаге. Односе се на морфологију и на физичку повезаност села са околним насељима. Оно што је од пресудног значаја за функционисање/развој сеоских насеља су међусобни односи и то: град-село, село-град, село-село, па све до односа: село-регион, село-држава, село-међународна заједница (суседни региони у другим државама). Прегледом историјског контекста, садашње ситуације и будућих планова/жеља мештана суботичких села, могуће је дефинисати/дијагностицирати свеукупну ситуацију на територији општине.

Садашње предности насеља у општини Суботица могуће је сврстати у неколико заједничких показатеља. Полазећи од аксиома да животни простор чине људи који живе на њему, који га користе и управљају њиме, демографска структура, иако бројчано стагнантна или у благом паду, а старосно негативна, омогућава развојне предиспозиције. Дубока традиција, квалитетни кадрови, менталитет и жеља за напредком одлике су становника већине села у Општини. Додајући томе квалитетно пољопривредно земљиште у јужном делу општине и адекватне услове за виноградарство и воћарство у северном делу, чини се да ће пољопривредна производња, сходно досадашњим трендовима и у будућности бити доминантна у производној структури. Ово никако не значи да се укупни развој читавог краја може ослонити на земљорадњу, сточарство, воћарство и виноградарство. Нарочито зато ако се има у виду величина приватних поседа, ниска акумулативност пољопривредне производње, висок степен ризика и недостатак тржишта. Зато су потребни затворени производни процеси (производња-прерада-продаја пољопривредних производа), отварање адекватних МСП и конкретни пројекти уз подршку Општине. Са друге стране постоје поодмакле иницијативе за фромаирање индустријских паркова у атарима насеља. Заједничка акција Новог Жедника и Чантавира на обезбеђењу услова за отварање једног од њих или Бајмока који је близу одређивању локације за индустријски парк, учиниће то да целокупни регион промени структуру. Близина атрактивних саобраћајних коридора и мулти модални положај ових насеља гарантује већу сигурност за долазак потенцијалних инвеститора. Ако се томе дода изузетан природни и културни амбијент за развој и унапређење туризма у северном делу Општине избећиће се досадашња доминантна монофункционалност производње. Ово је нарочито био случај након гашења великих индустријских погона ван Суботице који су усмерили становништво на бављење пољопривредом или на рад у градском центру. Туризам и данас заузима значајно место у појединим насељима. Активности становника Палића, а до некле и Шупљака и Хајдукова, у јужном делу Општине, у великој мери су усмерене ка услужним делатностима. Захваљујући свом положају и коректној туристичкој понуди они су данас фокална туристичка дестинација овог дела Војводине.

Добра саобраћајна повезаност Општине са окружењем даје суштинску предност овом крају. Уз то, насеља су међу собом имају добру везу, а изградњом У крака пута Е-75 (обилазнице око Суботице) избећиће се пролазак кроз град у правцу север-југ. Неке комуналне мреже су у добром стању (водовод, електрична мрежа) док друге захтевају реконструкцију, адаптацију или нову изградњу. Близина Мађарске границе (ЕУ) данас представља драгоцен извор могућности. Започета је интензивна сарадња на бројним заједничким пројектима а отварањем новог граничног прелаза (Бајмок) и модернизацијом старог (Келебија), очекује се њено унапређење.

Насупрот неким набројаним предностима суботичког залеђа крију се и **слабости** данашњег положаја руралног подручја Општине. Пољопривредна производња је нерентабилна и користи самом произвођачу не одбацујући вишкове који се могу

продати. Нерационалном парцелацијом и уситњавањем пољопривредног земљишта смањени су аграрни приноси у приватном сектору, док друштвена имања готово и да не постоје, а у великом броју случајева су предмет спора након приватизације земљорадничких задруга. Нерешени имовински односи над државним обрадивим земљиштем данас су круцијални проблем становника суботичких села. Готово све земљорадничке задруге се приватизоване. Продајом је добијено сво друштвено земљиште које се водило у власништву задруга али је дато на коришћење и државно које су некада оне користиле. Осим тога новом власнику је омогућено да користи и домове културе (и они су често били уписани као власништво земљорадничких задруга), па чак и објекти културе! (споменик у Ђурђину). Законски и институционални оквири честа су сметња у даљем развоју села. Осим споменутих судских спорова проблеми постоје и у самој организацији Општине. Централизам на општинском нивоу доводи до логичког преиспитивања функционисање система управе, тј. потребе за другачијом територијалном организацијом у будућности.

Индустрија у атарима села, која је некада била економски и просторно велика, потпуно је девастирана, делимично приватизована али не и пререструктурирана. Велики број становника запослених у њима остао је без посла или са слабом личношћу перспективом. Осим социјалних проблема ова индустрија је створила значајне еколошке проблеме у виду загађења тла и воде (Азотара, Зорка, агрокомбинати) истовремено урушавајући естетско-пејсажну компоненту простора

Природни услови су, са једне стране изузетно повољни за многе активности, док су, са друге, претња и пољопривредној производњи и самом грађевинском рејону насеља. Висок ниво подземних вода угрожава многа места. Изграђени канали за мелиорацију су у великом броју затрпани и траже репарацију, а летње суше систем наводњавања кога је тешко спровести због ниске густине површинских вода. Близина канала ДТД у чијем су систему поједини речни токови (Криваја) недовољна је комплетно функционисање на прави начин. Еолска ерозија у северном делу општине смањује и мења погодност производно тло и захтева пошумљавање или пажљив одабир будућих локација на овим теренима.

Неки вид проблема са комуналним системима је присутан у свим селима што има директне последице, не само на комфор становништва, већ и на природно окружење које постаје све више загађено. Изузев Бајмока, не постоје канализациони системи већ се користе септичке јаме. Оне су, као у Новом Жеднику нпр, давно прерасле капацитете корисника. По питању фиксне телефоније перманентни проблем представљају дотрајале централе или слаби капацитети истих. Потражња за телефонима далеко превазилази тренутне могућности. Слично је и са депоновањем отпада. Саобраћајна повезаност између села је добра. Међутим постоје проблеми везани за асфалтирање унутрашње путне матрице самих насеља. Тако нпр. Чантавир има само 30-40% квалитетних путева а Љутово готово и да нема асфалтне улице у месту. Сточна гробља не постоје у селима већ се мртва стока или закопава или носи у Суботицу (у окиру предузећа 29. новембар где кафилерија ради повремено). По питању социјалне инфраструктуре постоје одређене слабости везане за коришћење домова културе (имовински спорови), непостојање специјалистичког лекарског кадра у амбулантама, недостатак апотека, објеката културног и забавног садржаја и др.

Кризни период у последњој деценији прошлог века оставио је несагледиве последице и на простор северне Бачке. Уочљиви губитак идентитета Града и околине у ширим размерама, гашење некадашњих *бренодова* и не стварање нових, условило је и дезоријентацију у будућем развојном правцу читаве Општине. Некада бројни салаши су још у почетку процеса индустријализације почели да губе на значају, да

демограски одумиру или сростају са урбаним ткивом насеља⁵. Салаше су са торњевима цркава чинили просторни идентитет региона кога данас нема. Обнова салаша у туристичке сврхе последњих година постаје тренд, не само у суботичком крају, него и у читавој Војводини.

Имајући наведено у виду, обнова села би требало да заустави негативне трендове у Општини а да се кроз план потенцира на позитивним дешавањима и постојећим и потенцијалним ресурсима. Опоравак села би због тога требало да буде основно опредељење у будућем планирању читавог административног подручја Суботице. Она захтева *економску, социјалну, еколошко-физичку и организацио-институционалну* обнову. Интегрална обнова захтева подједнаки ангажман свих ових компоненти и каузалну повезаност при решавању нагомиланих проблема. Ради тога морају се применити мере ревитализације села које имају упориште у следећим **стратешким приоритетима:**

1. *Економска обнова:*

- потпуна (ре)организација пољопривредне производње кроз мере које би подразумевале комасацију и укрупњавање посела предвиђених за пољопривреду;
- успостављање политика које би (де)мотивисале узгој одређених биљних врста у одређеним деловима општине;
- модернизацију пољопривредне производње и удруживање неколико произвођача у добровољне и интересне задруге и др;
- равноправнији положај села и града када су инвестиције у индустријски развој у питању, нарочито у МСП,
- заокруживање потпуног циклуса пољопривредне производње на селу (од примарне производње до прераде и продаје), тј. покушај продаје локалних производа за познатог купца;
- већа улагања у комуналну и саобраћајну инфраструктуру села и њихова обнова, изградња и унапређење,
- боља повезаност са центром општине изградњом и модернизацијом саобраћајних комуникација, али кроз ефикаснији и јефтинији јавни превоз и са осталим селима (нарочито са будућим центрима заједница села),

2. *Социјална (друштвена) обнова:*

- повећање атрактивности села кроз подизање нивоа услужних делатности како би се привукли потенцијални гости (приватни смештај гостију), али и задржало младо становништво које је демотивисано за останак на селу,
- обнова запуштене аутентичне архитектуре овог краја (салаше; бачка кућа), као и маркетиншки пробој у смислу изградње нових кућа које би биле у духу традиције,
- едукација становника села у правцу модернизације и организације пољопривреде, улагања у привреду, писања развојних пројеката којим се конкурише за финансијска средства и др,

3. *Еколошко – физичка обнова*

⁵ Салаше су средином 20. века законски забрањени као издвојени облици производње у сеоском атару.

- валоризација предности села када је здрав еколошки живот у питању, као и истицање традиционалних вредности села,
- санација појаве угрожавања атара од подземних вода чишћењем, ревитализацијом и и зградњом канала за одводњавање,
- могућност развоја посебних облика туризма који би активирали сеоско подручје и анимирали сопствене капацитете (посебно: северни део Општине везан за природне објекте као што су Палићло и Лудошко језеро, Селевенске пустаре, Суботичке шуме и др.), али и туризам везан за традицију (салаши, манифестације, пољопривредни производи) у читавој Општини, рекреацију, лов и риболов тамо где постоји могућност, конгресни туризам (Хајдуково, Палић) и сл,

4. *Институционални оквир*

- Праћење имплементације кроз општинске и службе у месним заједницама;
- Урадити урбанистичке планове нижег реда за центре заједнице села, а по потреби и за остала села;
- Формирање органа (Локалне/регионалне агенције) која би се старала о европским пројектима. (увид у пројекте, конкурисање, попуњавање апликација, едукација и др.);

Могућности за обнову села се ослањају на постојеће позитивне трендове у насељима, покушавајући да њих ојачају а самим тим смање или елиминирају бројна ограничења. Ради тога је у пољопривреди неопходно извршити реорганизацију атара, тј. организационе и техничке мере укрупнити поседе и довести их до економски исплативости. Истовремено је могуће појединим финансијским и фискалним инструментима усмеравати тип производње у жељеном правцу, а кроз едукацију и доступност инфомацијама пољопривредним произвођачима одредити јасан партнерски однос између њих и Општине. Партнерски однос захтева већу равноправност између села и Града, те би формирање центара заједнице села омогућило поштовање овакве процедуре. За бољу пољопривредну производњу неопходно је обезбедити квалитетно земљиште које неће бити угрожено високим нивоом подземних вода. Зато је потребно довести у функцију систем канала у атарима ревитализацијом постојећих или прокопавањем нових. Пољопривредна производња не сме бити главни економски ослонац развоја општине Суботица. Препоручује се заокруживање производње отварањем МСП који би иницијалне пољопривредне производе прерадили и усмерили ка тржишту. Друга значајна економска делатност је сектор туризма и услуга. Неопходно је валоризовати све туристичке потенцијале и организовано кренути у развој ове делатности. Она не обухвата сва насеља у Општини. Најпре је реч о самом граду Суботици (са својим културним и манифестационим садржајима) и већ активним туристичким дестинацијама (у северном делу општине: Палићко и Лудошко језеро, шуме код Келебије, Селевенска пустара и др.). Основни проблем постојећих туристичких центара (Суботица, Палић) је нодовољан број смештајних капацитета. Позитивни помаци у околним местима и отварање мотела/хотела (Хајдуково, Шупљак, Келебија) су неопходан корак који се мора урадити и на другим дестинацијама. Атари многих села (Бајмок, Бачки Виногради) су богати термалним изворима који су потпуно неискоришћени и недоступни будућим туристима. Развоју туризма изузетно погодује сам положај општине Суботица. Умежавање туристичких дестинација унутар Општине (тематски

итинерери-путеви вина, културне стазе и сл.), са суседним општинама (нпр. веза бања Палић-бања Кањижа) или суседном Мађарском (бициклическе стазе, заједничке манифестације, едукативни туризам...) предуслов су за озбиљније бављење овом делатношћу. Уско везано са економским опоравком је и саобраћајно и комунално опремање појединих села. Уколико се изградња канализационих система у овом моменту може довести у питање због слабе рентабилности и малог броја корисника, утолико је неопходно извршити гасификацију општине не само због елементарних потреба за снабдевањем енергијом, него и због будућих инвеститора који захтевају потпуну комуналну покривеност. Недостатак телефонских приључака и оптичког кабла се може решити изградњом нових централа, тј. прикључењем на трасе оптичких каблова у околини.

По питању социјалне и друштвене обнове потребно је интензивирати изградњу социјалне инфраструктуре нарочито у селима где је њен недостатак највећи. Социјални живот је, уз могућност запослења и економског просперитета, основни предуслов задржавања младог становништва. Ради тога потребно је подржати успешне постојеће манифестације и осмислити нове, повећати понуду културног, спортског и забавног садржаја, омогућити квалитетан приступ информацијама (интернет, ТВ, радио, новине) и др. Едукација, маркетинг, укључење у европске развојне пројекте, формирање КУД и СД су могућност да Општина крене у том смеру.

Угроженост животне средине се огледа у загађењу тла и воде употребом септичких јама (њихово дренирање у земљиште), хемизације у пољопривредној производњи, од постојеће (и бивше) индустрије, грејања, буке и др. Ово није само специфичност суботичких села него и осталог руралног залеђа великих градова у Србији. Оно што је специфичност овог краја је загађење водених токова, нарочито Палићког и Лудошког језера. Палићко језеро је колектор отпадних вода Суботице и временом постаје опасно за живи свет у њему и непривлачно за купање. Зато је потребно плански дефинисати пројекте санације и задржати/вратити квалитет природним/туристичким садржајима.

Близина Европске Уније отвара изузетну могућност трансграничне сарадње по готово свим развојним питањима. Постојеће иницијативе у могим насељима (Шупљак, Бачки Виногради, Келебија, Бајмок и др.) неопходно је координирати и на прави начин пласирати. Асистенција у том погледу је веома добро дошла код локалне управе у МЗ, како у погледу одабира, тако и код аплицирања уз будуће пројекте.

Ограничења у смислу достизања жељених стратешких опредељења могу се очекивати у виду егзистирања имовинско-правних проблема, даљој централизацији општине, недовољној координацији и партнерском односу, или екстерно, у неповољним законским решењима, стратешким опредељењима виших нивоа управе и непостојања политичког консензуса око стратешких развојних питања. На неке од ових локална управа може утицати (нарочито око стварања неопходног политичког амбијента) док су остали на нивоу Републике/Покрајине и регионалних европских токова.

Приказана планска опредељена установљена кроз ППО Суботице остављају могућност за обнову села на овој територији. Имплементација решења из Плана, формирање Развојне агенције и конкретни програми и пројекти који би били подршка оваквој концепцији, отворили би перспективу за добијање финансијске асистенције и инвестиција, додатне едукације и новог начина управљања Општином, а самим тим и за биљи положаје сеоских надела у локалној заједници.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Дерић Б., Живановић З. (2004). Одреднице стратегије одрживог развоја локалних заједница. У *Планирање развоја локалне заједнице*. Београд: Географски факултет Универзитета у Београду, Асоцијација просторних планера Србије
- Филиповић Д., Шећеров В. (2001). Концепт система праћења утицаја градова на животну средину. У *Стратегије развоја градова и саобраћај*. Теслић: Урбанистички завод Републике Српске
- Стојков, Б. (1997). Урбографија. Београд: ИАУС
- Шећеров, В. (2007). Искуства Аустрије у обнови села и могућност њихове примене у Србији. У *Зборнику радова са Првог конгреса српских географа*. Београд: Српско географско друштво
- Шећеров, В., Крчум Н. (2005). Обим регулисања намене земљишта и грађења у просторним плановима општина - на примеру општине Смедерево. У *Планска и нормативна заштита простора и животне средине*. Београд: Асоцијација просторних планера Србије и Географски факултет Универзитета у Београду
- *** (2007). Просторни план општине Суботица (предлог). Суботица: Завод за урбанизам
- *** (1992). Agenda 21- Rio Declaration The United Nations, Conference on Environment and Development. New York: UN
- *** (1994). Alborg Charter. Alborg: First European Conference of Sustainable Cities and Towns
- *** (1994). Vision and Strategies around the Baltic Sea 2010. Tallin
- *** (2007). Локални економски развој. СКГО
- www.espon.eu
- www.planet-cense.net
- www.unhabitat.org.yu

VELIMIR ŠEĆEROV
BOGDAN LUKIĆ
ALEKSANDAR ĐORĐEVIĆ

S u m m a r y

**VILLAGE RENEWAL IN SPATIAL PLANS OF THE COMMUNITY
– EXAMPLE OF THE SP OF SUBOTICA COMMUNITY**

At the beginning of the 21st century Serbia is facing significant regional disparities. Enormous entry of domestic and foreign investments contributes to intensive economic development of regions and settlements with strong pull power. Cities as development poles confront the agglomeration of capital and activities on relatively limited space. On the other hand, rural settlements remain on the margin of developing processes, deepening in that way their demographic and economic arrear. The necessity for inclusion of rural settlements in developing processes is recognized in integral planning of the entire municipal territory. Spatial plans of a community are instruments for implementation of this complex objective . Assuming that an even regional development of the state is basically connected to individual strength of each region/community, spatial plans of the community should provide strategic framework for the renewal and development of a local community. By treating in integral way both rural and urban settlements within the community of Subotica, the spatial plan of this municipality has specifically emphasized the problem of village renewal. The assumption, that a more rapid development is impossible without prior economic, social and ecological renewal, is conceptually framed in future strategic determination of the community of Subotica. Projects resulted from analysis provide possibilities for more intensive investments in rural areas. Starting from the “bottom-up” principle, the plan has incorporated all positive ideas for development of the rural settlements, as well as the transregional cooperation with neighboring settlements within and outside of Subotica community. This paper is a short layout of these ideas, with comments for prospective application of similar principle in other areas in Serbia.